

Forside

Bacheloroppgave

Studieprogram: Bachelor i journalistikk

Opptaksår: 2020

Er oppgaven konfidensiell? (skriv X) NEI: X JA: _____

Kan oppgaven benyttes til undervisningsformål (anonymt)? JA: X NEI: _____

Forfatter(e)

Studentnr (6 siffer)	Navn:
260352	Andrea Karlsen Kramer

Oppgavens tittel:

Journalisters rolle i krimjournalistikken

Konsekvensene av journalisters involvering i kriminell etterforskning

Veileder: Espen Reiss Mathiesen

Journalisters rolle i krimjournalistikken

Konsekvensene av journalisters involvering i kriminell etterforskning

Bacheloroppgave i journalistikk

Universitetet i Stavanger

2023

Andrea Karlsen Kramer, 260352

Veileder: Espen Reiss Mathiesen

Innholdsfortegnelse

Journalisters rolle i krimjournalistikken	2
Konsekvensene av journalisters involvering i kriminell etterforskning	2
.....	2
Sammendrag	4
Abstract	4
Forord	5
Introduksjon	6
1.1 Bakgrunn	6
1.2 Problemstilling	7
1.3 Forskningsobjekt	7
1.4 Oppgavens hensikt.....	7
1.5 Oppgavens oppbygging.....	7
2. Teorigrunnlag	8
2.1 Journalisters rolle	8
2.2 Politiets rolle	8
2.3 Journalisters og politiets kildenettverk	9
3. Forskningsmetode	10
3.1 Utvalg	10
3.2 Kvalitativt intervju	11
3.3 Gjennomgang av tekstene	13
3.4 Reliabilitet, validitet og generalisering.....	14
4. Funn og analyse	15
4.1 Kvalitativt intervju	16
4.2 Kriminaldokumentarene	20
5. Drøfting	22
6. Konklusjon	27
7. Litteraturliste	29
8. Informantliste	30
9. Vedlegg	30

Sammendrag

Denne oppgaven omhandler hva som er journalisters rolle under politiets pågående og avsluttede etterforskning og hva journalister selv mener er deres rolle. Gjennom kvalitative dybdeintervjuer med informanter fra både journalisters side, journalist Erlend Frafjord og Bjørn Olav Jahr, og myndighetenes side, politiinspektør Sigve Espeland og statsadvokat Thale Thomseth, har jeg samlet inn refleksjoner om hvordan journalister jobber i krimjournalistikken og hvilket forhold de har til myndighetene. Oppgaven inkluderer teorier og funn fra dybdeintervjuene i tillegg til informasjon hentet fra to av kriminaldokumentarene skrevet av Frafjord og Jahr, *Da Tina ble drept* og *Hvem drepte Birgitte?*.

Undersøkelsen viser at journalister ofte samarbeider med politiet og etterforskere. Imidlertid har journalister andre mål og oppgaver enn myndighetene og etterforskerne. Medienes samfunnsoppdrag pålegger journalistene opplysningsansvar overfor allmenheten. Det fører til at journalister ofte publiserer mer informasjon enn myndighetene foretrekker. Tilsvarende har journalister andre kilder og kildenettverk enn politiets etterforskere. Dette kan gi innsyn og opplysninger myndighetene helst så upublisert. Samlet kan dette gjøre etterforskningen vanskeligere, det kan føre til falske tilståelser og gjøre rettsaker vanskeligere for påtalemakten.

Abstract

This thesis deals with the role of journalists in the police's ongoing and completed investigations and what journalists themselves believe is their role. Through qualitative in-depth interviews with informants from both the journalists' side, journalist Erlend Frafjord and Bjørn Olav Jahr, and the authorities' side, police inspector Sigve Espeland and state attorney Thale Thomseth, I have collected reflections on how journalists work in crime journalism and what relationship they have with the authorities. The assignment includes theories and findings from the in-depth interviews in addition to information taken from two of the crime documentaries written by Frafjord and Jahr, *Da Tina ble drept* and *Hvem drepte Birgitte?*

The survey shows that journalists often cooperate with the police and investigators. However, journalists have different goals and tasks than the authorities and investigators. The social mission of the media imposes on journalists a responsibility to provide information to the public. This leads to journalists often publishing more information than the authorities prefer. Correspondingly, journalists have different sources and source networks than police investigators. This can provide insight and information that the authorities would prefer to see unpublished. Collectively, this can make the investigation more difficult, it can lead to false confessions and make trials more difficult for the prosecution.

Forord

Hadde noen fortalt meg for tre år siden at jeg kom til å være ferdigutdannet journalist hadde jeg nok ledd meg skakk ihjel. For tre år siden visste jeg ikke hva jeg ville videre i livet. Det vet jeg riktignok ikke nå heller, men jeg har kommet meg et stykke videre på veien til å finne ut av det. Etter tre år på et fantastisk kjekt og til tider slitsomt studie sitter jeg her og skriver forordet til en bacheloroppgave som har tatt sin tid. Det er nesten litt surrealistisk. Jeg har fått utrolig god hjelp og støtte i løpet av hele studiet av medstudenter og forelesere, ikke minst til denne oppgaven.

Arbeidet med denne oppgaven har vært utrolig kjekt da jeg har fått skrevet om noe jeg interesserer meg for, men har også vært mer tidkrevende enn jeg først trodde. Det har vært en del sene kvelder og mange fulle dager på campus med medstudenter som alle har motivert hverandre.

Jeg vil gjerne takke min fantastiske veileder Espen Reiss Mathiesen først, da uten ham hadde nok denne oppgaven vært verre enn middelmådig. Takk for god hjelp, fine (men viktige) tilbakemeldinger og for at du tok deg tid til å sjekke om alt sto bra til i løpet av den siste perioden. Takk til universitetsvenninnene mine som har svart på mine (til tider) utrolig dumme spørsmål med tålmodighet og smil. Tro det eller ei, dere har motivert meg gjennom denne perioden mer enn dere sikkert vet. Takk til Sikke Kvål som har vært på campus med meg hver dag den siste måneden og vært en motivasjon og en hjelpende hånd. Du har gjort arbeidet med oppgaven mye kjekkere.

Og ikke minst takk til informantene mine som stilte opp selv om de har en travel livsstil. Uten dere hadde det ikke vært noen oppgave å levere. Takk for at dere ville være med og takk for at dere uten å vite det gav tilbake litt av den journalistgnisten jeg hadde mistet i løpet av studiet.

Stavanger 10. mai 2023

Andrea Karlsen Kramer

Introduksjon

1.1 Bakgrunn

Journalister har de siste årene spilt en avgjørende rolle i cold-case-saker, der de har tilført eldre kriminalsaker ny viten og vært med på å få sakene opp til ny vurdering av domstolene. Noen ganger har journalister til og med fungert som etterforskere og avdekket nye bevis som kaster lys over lenge glemte forbrytelser. Før 1987 rådet den norske presseetikken, Vær Varsom-plakaten (VVP), journalister til å være forsiktige med å ta opp eldre og oppklarte forbrytelser.

Vær varsom med å trekke frem eldre og sonete forbrytelser.

Dagens presseetikk understreker viktigheten av redaktøransvar og å unngå å forhåndsdomme. Pressen har fortsatt rett til å rapportere om og avsløre forbrytelser, beskytte enkeltpersoner og grupper mot overgrep eller omsorgssvikt fra offentlige myndigheter, og forfølge uavhengige etterforskninger, også i eldre straffesaker. Dagens kriminaljournalistikk har utviklet seg i retning av å bli mer uavhengig av politi og påtalemyndighet og langt mer undersøkende overfor alle parter (Hansen, 2022).

Journalister kan spille en kritisk rolle når det gjelder å avdekke fakta som har ligget lenge begravd og gi nye perspektiver på gamle saker. De kan også bidra til å rette oppmerksomheten mot urettferdigheter som har gått ubemerket hen eller saker som har vært uløst i årevis. Journalistiske etterforskninger må imidlertid utføres med forsiktighet og respekt for den juridiske prosessen, og unngå handlinger som kan tolkes som å forhåndsdomme eller forstyrre en pågående etterforskning. Pressen bør ikke erstatte myndighetene, men heller jobbe sammen med dem for å avdekke sannheten og bringe rettferdighet til ofrene og deres familier. Journalister er undersøkere, **ikke etterforskere.**

1.2 Problemstilling

På bakgrunn av dette vil jeg undersøke:

Forskningsspørsmål:

Hva er journalisters rolle under politiets pågående og avsluttede etterforskning av kriminalsaker? Hva mener journalister er deres rolle?

Underspørsmål:

Hva mener påtalemyndighetene/etterforskere journalisters rolle er under pågående og avsluttet etterforskning av kriminalsaker? Hva er de positive/negative konsekvensene av journalisters involvering? Hvordan arbeider journalister med kriminalsaker, i motsetning til politiet?

1.3 Forskningsobjekt

Metodisk har jeg gjennomført fire semistrukturerte dybdeintervjuer av fire sentrale kilder. Hovedkilden min vil bli Erlend Frafjord som har skrevet boka om Tina Jørgensen-saken, i tillegg vil jeg snakke med politiinspektør Sigve Espeland, journalist Bjørn Olav Jahr og statsadvokat Thale Thomseth om hva de mener om journalisters involvering i slike viktige saker. Ved å intervjuer to personer på hver side av saken søker jeg å belyse forskningsspørsmålene så bredt og grundig som praktisk mulig. Jeg bruker også bøkene til Frafjord og Jahr, *Da Tina ble drept* og *Hvem drepte Birgitte?* som en del av forskningen min. Dette er for å kunne gjøre oppgaven mer konkret og få mer bakgrunnsinformasjon om hvordan ting blir gjort fra journalisters side som kanskje ikke kom tydelig nok frem i intervjuene.

1.4 Oppgavens hensikt

I løpet av denne oppgaven skal jeg undersøke og kartlegge problemstillingen min. Jeg skal komme med teorier, tanker og løsninger på problemstillingen i tillegg til å komme frem til en konklusjon om hva journalisters rolle faktisk er under politiets pågående og avsluttede etterforskning av kriminalsaker. Formålet med denne oppgaven er å finne et mulig svar på problemstillingen min ved hjelp av dybdeintervjuer og gjennomgang av tekster som kan belyse hvordan krimjournalistikk og kriminell etterforskning påvirker det norske rettsvesenet.

1.5 Oppgavens oppbygging

I neste kapittel vil jeg presentere teorien jeg bygger undersøkelsen min på. Det teoretiske grunnlaget vil hjelpe med å gjøre det tydelig hva problemstillingen faktisk betyr. I kapittel tre

skal jeg beskrive valgene jeg har tatt og metoden jeg har brukt underveis i prosessen for å undersøke problemstillingen min. Jeg vil også reflektere rundt styrkene og svakhetene ved valgene jeg har tatt. I det fjerde kapittelet skal jeg presentere mine funn og analysere det jeg har funnet ut etter å ha hatt fire dybdeintervjuer og lest to kriminaldokumentarer. I femte kapittel skal jeg drøfte problemstillingen min ut fra funnene mine, og til slutt skal kapittel seks inneholde konklusjonene av hva jeg har kommet frem til i oppgaven.

2. Teorigrunnlag

I dette kapittelet vil jeg gå gjennom teorien som har lagt et grunnlag for min egen forskning av problemstillingen: *Hva er journalisters rolle under politiets pågående og avsluttede etterforskning?* Jeg vil derfor gå inn på hva journalisters rolle er definert som, i tillegg til hva politiets rolle er i deres arbeid. Videre vil jeg presentere teori om hvordan journalisters kriminelle nettverk skiller seg ut fra politiets nettverk da dette er noe som utgjør en stor del av forskjellen i arbeidet mellom journalist og politi.

2.1 Journalisters rolle

Journalistens hovedrolle er å informere dagens samfunn om hva som skjer i verden, både innenriks og utenriks. De har rollen som den fjerde statsmakt i samfunnet. Dette vil si at de skal være en såkalt vaktbikkje og avsløre eventuell maktmisbruk i samfunnet (Sjøvaag, 2020, s. 20). I VVP under *Pressens samfunnsrolle* står det:

Pressen skal verne om ytringsfriheten, trykkefriheten og offentlighetsprinsippet. Den kan ikke gi etter for press fra noen som vil hindre åpen debatt, fri informasjonsformidling og fri adgang til kildene. Avtaler om eksklusiv formidling av arrangementer skal ikke være til hinder for fri nyhetsformidling (Pressens Faglige Utvalg, 2021).

2.2 Politiets rolle

Politiets rolle i samfunnet er å sikre og fremme innbyggerne i samfunnet sin trygghet, rettssikkerhet og vanlige velferd. Politiets arbeid er bestemt av politiloven som gir dem den myndigheten de besitter. De er ansvarlige for oppgaver som å opprettholde offentlig sikkerhet og kan bruke makt om nødvendig. Andre viktige faktorer er deres oppførsel, utdanningsnivå og hvordan de samhandler med befolkningen. Tillit til politiet er viktig for at de skal kunne gjøre

jobben sin godt. Det er viktig for politiet å møte befolkningens forventninger og kommunisere tydelig hva deres oppgaver er.

Hovedmålet er å gjøre samfunnet tryggere ved hjelp av politiets samarbeid med andre, samtidig som de vurderer hvordan kriminalitet har endret seg og samfunnet har utviklet seg. Politiet jobber med å redusere kriminalitet, holde freden og sørge for at folk er forberedt på nødsituasjoner. Det er deres ansvar å prioritere sikkerheten til alle i samfunnet (Meld. St. 42 (2004-2005), s. 76).

Det er flere roller i polititjenesten i tillegg til politibetjenter, blant annet jurister. Deres jobb i politiet kan variere, men er generelt ansvarlig for å gi juridiske råd og veiledning, i tillegg til å sikre at politiets handlinger utføres i samsvar med loven. Samlet sett er en jurists oppgave i politiet å bidra til at politiets handlinger gjennomføres innenfor lovens grenser, og å gi juridisk støtte til politiet i utførelsen av deres oppgaver (Thomseth, 2023, intervju).

2.3 Journalisters og politiets kildenettverk

Kildenettverket til politiet og journalister er ofte forskjellig. Journalister stoler ofte på et bredt spekter av kilder, inkludert øyenvitner, eksperter, ofre, myndighetspersoner og varslere for å samle informasjon om en historie. Politifolk derimot stoler vanligvis på en noe mindre gruppe kilder som vitner, informanter og med-betjenter (Røssland, 2019, s. 102).

Det kan være vanskeligere for journalister å dyrke kilder og etablere tillit, ettersom kilder kan være motvillig til å snakke med media på grunn av bekymringer om konfidensialitet eller for eksempel potensielle trusler. Politiet kan ha en mer direkte tilgang til kilder som en del av jobben, men kan møte lignende utfordringer med å få tillit fra informanter eller vitner. Ettersom en av journalisters hovedoppgaver er å være så objektive som mulig, skal de i teorien holde en mer armlengdes avstand fra kildene sine for å ikke ødelegge eget og mediehusets rykte. Politiet kan derimot forsøke å skape et slags personlig forhold til kilder for å etablere tillit og innhente riktig informasjon fra dem. I praksis er det ikke helt det som skjer. Erlend Frafjord, Hans Petter

Aas og Rolf J. Widerøe (som skrev boka om NOKAS-ranet¹), og andre har dyrket forholdet med kriminelle kilder tett og grundig i mange år, noe Aas skriver om i boka om Nokas-ranet.

Målet til journalister og politiet kan også være ulike når det kommer til kilder. Journalister ønsker hovedsakelig å innhente informasjon som kan brukes til å informere befolkningen om hva som skjer i samfunnet og å være vaktbikkje. Politiet, selv om at de også deler informasjon med offentligheten, ønsker hovedsakelig å innhente informasjon for å samle bevis til etterforskning og å få tatt gjerningsmannen,

Altså er det noen likheter mellom hvordan journalister og politiet arbeider med kilder, men ettersom arbeidet deres har forskjellige sluttmaal er det også betydelig forskjell i hvordan de arbeider med å innhente informasjon. Journalister kan gå i veien for pågående etterforskning ved å intervju vitner, ødelegge spor og spre feilinformasjon. Dette har skjedd flere ganger under politiets forskjellige etterforskninger, noe jeg går dypere inn på i kapittel fire om funn og analyse.

3. Forskningsmetode

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for valgene jeg har tatt når det gjelder metode og innhenting av aktuell og relevant data, i tillegg til hvordan jeg har gått frem for å hente inn den informasjonen jeg trenger. Det er problemstillingen som skal avgjøre hvilken fremgangsmåte som bør bli benyttet. I denne oppgaven er målet å belyse problemstillingen *Hva er journalisters rolle under politets pågående og avsluttede etterforskning av kriminalsaker?* Jeg har valgt å bruke kvalitativt intervju som et grunnlag for min forskning og analyse. I de neste avsnittene vil jeg begrunne de valgene jeg har tatt, de ulike metodene som er blitt brukt og presentere grunnen til utvalget som er tatt i oppgaven.

3.1 Utvalg

Jeg har valgt å ta utgangspunkt i journalistene Erlend Frafjord og Bjørn Olav Jahr, i tillegg til deres bøker *Da Tina ble drept* (2017) og *Hvem drepte Birgitte?* (2018), med hovedfokus på Tina-saken. For å kunne få best mulig informasjon ut av litteraturen og en dypere forståelse for

¹ NOKAS-ranet var et bankran i Stavanger, 5. april 2004 utført av David A. Toska, Kjell A. Schumann og elleve andre. Ranet førte til én død polititjenestemann (Widerøe & Aas, 2009).

sakene, har jeg valgt å kun bruke disse to bøkene. Hvis jeg hadde valgt flere tekster hadde jeg ikke hatt muligheten til å fordype meg like mye. Begge bøkene er kriminaldokumentarer om en kriminell handling i Rogaland fylke. Jeg har valgt å holde meg til et spesifikt område, som jeg er godt kjent i, for å kunne sammenligne hvordan journalister og politibetjenter i samme område arbeider på forskjellige saker. Når man leser om et område man er kjent i skapet det en større forståelse for hendelsen enn hvis det hadde omhandlet et ukjent område.

3.1.1 Problemer med utvalget

Når man foretar et utvalg er det naturlig at noe informasjon kan bli borte. Det er ingen garanti for at det man velger å ikke ta med i utvalget ikke vil være relevant for problemstillingen. Det er flere saker som Akebakke-saken, Lørenskog-saken eller Therese-saken som kunne vært relevante for denne oppgaven, men som jeg valgte å ikke ta med for å kunne fordype meg ordentlig.

3.2 Kvalitativt intervju

Jeg har valgt å bruke metoden kvalitativt intervju for å finne svar på min problemstilling. Kvalitativt intervju kjennetegnes som samtaleintervju hvor det er vanlig å omtale kilder som informanter. Hensikten med denne type intervju er å ikke vite alt på forhånd, men å innhente informasjon fra eventuelle informanter (Østbye, Helland, Knapskog, Larsen & Moe, 2013, s. 103). Det er tre typer kvalitativt intervju hvor jeg har valgt å bruke semistrukturert intervju for å kunne sammenligne svar fra informantene. Med denne typen intervju er det meningen at man skal definere temaene som skal spørres om på forhånd, men fortsatt være åpen til å motta informasjon som kan være overraskende og komme med oppfølgingsspørsmål til informantene (Østbye et al., 2013, s. 105). Før jeg hadde intervjuene laget jeg en intervjuguide (se vedlegg 1) med spørsmål jeg visste jeg ville ha svar på og som kom til å være relevant for forskningen og for å kunne finne svar på problemstillingen min. Jeg valgte å først stille spørsmål om informantene og deres jobb for å vise at jeg er interessert i hva de har å komme med og spurte etterhvert mer om det som handlet direkte om problemstillingen min om hva som er journalisters rolle og hvordan de arbeider innen kriminalsaker. Jeg spurte oppfølgingsspørsmål underveis hvor det var naturlig, med tanke på hva de svarte på de allerede stilte spørsmålene. Ved å bruke denne intervju metoden fikk jeg muligheten til å lære mer om informantene sine tanker, noe som ellers ville vært vanskelig å få tak i med for eksempel et strukturert intervju.

3.2.1 Informanter

Da jeg valgte informantene til de kvalitative intervjuene var det med tanke på hvem som kom til å ha det beste grunnlaget for å gi meg informasjon som jeg ellers ikke har tilgang til angående krimjournalistisk arbeid. Jeg ville høre fra begge sider av saken og endte dermed med å intervju journalistene Erlend Frafjord og Bjørn Olav Jahr, i tillegg til politiinspektør Sigve Espeland og statsadvokat Thale Thomseth. Jeg valgte Frafjord og Jahr ettersom de begge er kjent for å undersøke og skrive en kriminaldokumentar om kriminelle handlinger som har hendt i Rogaland, og dermed ble det naturlig å intervju politiinspektøren fra Sør-Vest politidistrikt og statsadvokaten som har arbeidet med minst en av sakene det er snakk om. De kvalitative intervjuene er hovedkildene mine for å innhente informasjon. Jeg kontaktet informantene via tekstmelding med litt informasjon og spørsmål om mulig intervju. Jeg tilbudte i tillegg en kort, uformell telefonsamtale for å avtale tid, forklare hva oppgaven gikk ut på og hva jeg tenkte å snakke med dem om. Før et intervju er man pliktig til å informere informantene om hva prosjektet går ut på og hva deltakelse innebærer (Østbye, et al., 2013, s. 106). To av intervjuene var fysisk og to av intervjuene var over telefon ettersom det var det informantene ønsket.

Å opprette en god kontakt mellom intervjuer og informant er viktig (Østbye, et. al., 2013, s. 106) og det blir naturligvis lettest ved å ha fysiske samtaler. Ettersom jeg fikk to intervjuer ansikt-til-ansikt, en fra hver side av saken, og to over telefon, som også var fra hver side av saken mener jeg at jeg har skapt den nødvendige tilliten mellom informant og forsker til den grad som var mulig med min og informantens tid. Selv om jeg ikke fikk til å ha ansikt-til-ansikt intervju med alle fire informanter, har jeg fremdeles fått den spontane første reaksjonen fra begge sider av saken, som kan være like viktig som et reflektert svar (Østbye, et. al., 2013, s. 106).

3.2.2 Samtykkeskjema

Da jeg gjennomførte intervjuene sørget jeg for å få et offisielt samtykkeskjema underskrevet av alle gjeldende parter. I dette skjemaet la jeg tydelig frem premissene for intervjuet og hva det innebar for den gjeldende informanten. Jeg valgte å ikke ta opptak av intervjuene og dette ble forklart i skjemaet, i tillegg til hva informasjonen skal bli brukt til og om oppbevaring av informasjon i etterkant av oppgaven.

3.3 Gjennomgang av tekstene

For å belyse problemstillingen har jeg valgt å ta for meg kriminaldokumentarene *Da Tina ble drept* av Erlend Frafjord og *Hvem drepte Birgitte?* av Bjørn Olav Jahr. Ved å gjøre dette har jeg muligheten til å fordype meg innen to viktige kriminelle hendelser som har hendt i Rogaland fylke og dermed fått en større forståelse for disse to sakene. Ved å se hvordan de kriminelle hendelsene har blitt og blir dokumentert av journalister vil jeg finne ut av hvordan man som journalist jobber med pågående og avsluttede politisaker. Jeg ønsker ut fra dette å kunne si noe om journalisters arbeid har påvirket politiets etterforskning på noen som helst måte og om det er positivt eller negativt. En kombinasjon av flere ofte prinsipielt forskjellige tilnæringsmåter for å kartlegge en problemstilling kalles metode-triangulering (Østbye et. al., 2013, s. 272). Min oppgave kan vurderes som metodetriangulering ettersom jeg intervjuer informanter fra to saker fra to sider og i tillegg henter informasjon og fakta fra kildemateriale. Det kan sies å styrke reliabilitet og validitet til funn og metode i oppgaven.

3.3.1 Oppbygging

Jeg ønsker i første omgang å undersøke hvordan Frafjord og Jahr har valgt å bygge opp kriminaldokumentarene de har skrevet. Ved å gjøre dette får jeg en større forståelse av hva begge journalistene har vurdert som den beste fremgangsmåten for å formidle de kriminelle handlingene til publikum.

3.3.2 Hva er satt i fokus?

Ved å undersøke hva som er satt i fokus i hver bok, kan jeg finne ut av hva som blir sett på som mest viktig i kriminalsaker og hva det er som fanger publikum sin oppmerksomhet. Det som blir satt i fokus av journalister blir ofte valgt på grunn av en forventet reaksjon fra leserne og hva som blir antatt som mest interessant eller spennende (Brurås, 2020, s. 152-153).

3.3.3 Hvordan argumenterer forfatter?

Hvordan en forfatter argumenterer kan si mye om hva de selv har tenkt og viser en subjektiv mening som kanskje ikke var ment til å være der. Journalister har strengt tatt ikke noe krav om å være objektiv da det ikke står noe sted i VVP at man skal være det. Nå bruker man ord som balansert, rettferdig, bygd på kjensgjerninger og lignende. Selv om det ikke står spesifikt at det er et krav om å være objektiv, har det lenge vært noe journalister har strebet etter å være (Brurås, 2020, s. 47). Det er interessant å se om slike saker som alvorlige kriminalsaker kan påvirke

deres tankegang og moralske kompass. Når noen graver så mye i en spesifikk sak kan det være lett å inkludere seg selv mer i en etterforskning enn når man skal rapportere saken som vanlig nyhetsjournalist.

3.3.4 Anonymisering av tidligere mistenkte

Jeg vil se på hvordan forfatterne har valgt å takle eksponering av tidligere mistenkte som nå er frikjente. Ettersom begge sakene er over 20 år gamle og de tidligere mistenkte mest sannsynlig har bygget en familie eller lignende kan det være interessant å se hvilke valg som er blitt tatt. Spesielt ettersom Tina-saken enda ikke er løst og det forfatterne velger å gjøre kan ha en direkte innvirkning i senere politiarbeid.

3.3.5 Hvilke konsekvenser bøkene har ført til

Ved å se på hvilke konsekvenser bøkene har ført til, kan jeg finne ut hvordan journalistisk arbeid har påvirket cold-case saker og hvordan utviklingen har vært de siste årene. Når journalister drar frem gamle saker som enten ikke har blitt løst, cold-case saker, eller andre saker som ikke fikk riktig etterforskning, kan de se på saken med friske øyne og sette lys på ting som kan ha blitt skjult eller ignorert i første omgang da saken var ny (Øyås, 2022).

3.4 Reliabilitet, validitet og generalisering

Når man vurderer kvaliteten til et forskningsprosjekt er det tre hovedaspekter eller konsepter som vanligvis blir tatt i betraktning, reliabilitet, validitet og generalisering (Østbye et. al., 2013, s. 124).

Reliabilitet er et annet ord for å være pålitelig. Det refererer til regelmessigheten og stabiliteten til forskningsfunnene. Et pålitelig studie bør ha konsistente resultater hvis den har blitt gjentatt flere ganger. For å skape større reliabilitet i denne undersøkelsen har jeg valgt å intervju fire relevante individer og i tillegg lese kriminaldokumentarer, artikler og annen info det er å finne på internett. Ved å intervju flere enn bare én eller to informanter, skaper jeg en større troverdighet ettersom det gir meg et bedre informasjonsgrunnlag. Dette gjør meg i stand til å sammenligne flere ulike svar for å finne ut om det er store enigheter eller uenigheter i hvordan journalister arbeider og burde arbeide med kriminalsaker.

Validitet viser til sannheten og nøyaktigheten til forskningsfunnene. Et studie med god validitet bør måle det den hevder å måle, og resultatene bør nøyaktig representere det virkelige fenomenet som studeres (Østbye, et. al., 2013, s. 26). For å skape validitet under undersøkelsen min har jeg nøye valgt ut hvem som kunne vært relevante å intervju med tanke på problemstillingen, i tillegg til å nøye tenke ut hva slags litteratur og artikler som kan tilføre noe mer til undersøkelsen. Jeg har valgt å intervju to journalister som driver eller har drevet med krimjournalistikk, i tillegg til en politiinspektør og en statsadvokat som enten har drevet med eller driver med kriminell etterforskning hos Sør-Vest politidistrikt. Jeg har valgt å holde meg til Sør-Vest politidistrikt ettersom hovedinspirasjonen og litteraturen min har vært fra Tina Jørgensen-saken og Birgitte Tengs-saken som er to lokale kriminalsaker fra Rogaland og Sør-Vest distriktet.

Generalisering viser til i hvilken grad forskningsfunnene kan brukes på andre miljøer eller populasjoner utover den spesifikke konteksten til studien. Et studie med god generaliserbarhet kan brukes til å trekke konklusjoner om en større gruppe eller populasjon utover utvalget som faktisk blir studert. I et forskningsprosjekt betyr det at man ser på den nøyaktige og pålitelige behandlingen og innsamlingen av materialet som er funnet (Østbye, et. al., 2013, s. 231). Ettersom undersøkelsen min holder seg til et relativt lite område kan det diskuteres hvorvidt det er mulig å generalisere hvordan journalister arbeider med kriminalsaker ettersom jeg kun ser på hvordan to spesifikke individer jobber. Allikevel har de fleste journalister fått samme type opplæring enten via et studie, via SKUP, eller på grunn av en lengre periode i et mediehus, som vil si at noen av valgene som blir tatt av journalister kan være like ettersom det er noe man har lært på generell basis.

4. Funn og analyse

I dette kapittelet vil jeg presentere intervjuene jeg har hatt, og gjøre rede for funnene som dukket opp i tillegg til å analysere dem. Det jeg ville ha svar på er konsekvensene av journalisters involvering, journalisters og myndighetenes samfunnsoppdrag, retten til å videreformidle informasjon, faren for falske tilståelser og faren for forhåndsdomming. I neste kapittel vil jeg drøfte mine funn opp mot relevant teori.

4.1 Kvalitativt intervju

4.1.1 Funn fra intervju

Et av de viktigste funnene som skilte seg ut under intervjuene var forståelsen informantene hadde for hva den “andre” siden jobbet med. Journalist Erlend Frafjord har forståelse for hva politiet er nødt til å gjøre for å få fremgang i etterforskningen sin, men er tydelig på at journalister har en annen type retningslinjer og fremgangsmåte når det kommer til å informere befolkningen om hva som skjer enn det politiet har.

Frafjord kunne fortelle at journalistisk arbeid under og etter kriminell etterforskning er noe annerledes enn hvordan politiet arbeider med det samme.

Vi har et annet kildenettverk enn det politiet har. Jeg har opplevd at de som lever i det kriminelle miljøet er mer villig til å snakke med oss som er journalister enn politiet. Det er viktig for oss å få så mye informasjon så tidlig som mulig for å få en bedre oversikt over hva som foregår. Det er ikke slik at vi kommer til å publisere alt vi får vite, i hvert fall ikke med en gang, men vi trenger å få nok informasjon slik at vi ikke publiserer feil informasjon eller tar egne feil beslutninger basert på for lite bakgrunn (Frafjord, 2023, intervju).

Frafjord kunne også fortelle at ettersom journalisters rolle i samfunnet som den fjerde statsmakt er å informere innbyggerne i landet om hva som foregår, vil prioriteringene til en journalist være annerledes enn prioriteringene til en politibetjent.

Hvis jeg får tak i en kilde før politiet kommer jeg til å intervju dem om de er villige. Om politiet intervjuer et vitne eller en kilde først, blir det ofte lagt lokk på hele situasjonen, spesielt frem til de har etterforsket ferdig. Vi som journalister har et samfunnsansvar for å informere publikum om hva som skjer, og derfor er det viktig at vi får tak i informasjonen. Det blir rett og slett lettere om vi intervjuer kildene først siden det ofte er mye vanskeligere å finne villige deltakere etter at politiet har snakket med dem (Frafjord, 2023, intervju).

Politiinspektør Sigve Espeland forteller at han er positiv til journalistens arbeid og er tydelig på at journalisters rolle er viktig for dem.

Det er viktig for politiet å ha et godt og ryddig samarbeid med pressen. Uten media og journalister hadde det vært vanskeligere for oss å drive med etterforskning og generell forebygging. Media er en viktig

ressurs vi må forholde oss til fortløpende. Gjennom media får vi etterlyst informasjon på en annen måte enn hva vi kunne klart på egen hånd. Politiet er avhengig av media for å nå ut til publikum (Espeland, 2023, intervju).

Thale Thomseth, statsadvokat, er enig i hva Espeland sier, men kommenterer også på hvordan en journalist sin innblanding kan ødelegge for videre etterforskning, enten det blir gjort med vilje eller ikke.

Journalisters arbeid er veldig viktig, det er ikke noe tvil om det, men det er noen ganger jeg føler en journalist går for langt over streken når det gjelder kriminell etterforskning. Det er vår jobb å etterforske og til slutt få tatt den som har gjort den kriminelle handlingen og til tider kan journalister gjøre mer skade enn nytte. Jeg forstår at de også har en jobb som vaktbikkje og den fjerde statsmakt, men deres arbeid må ikke gå utover vårt. Å intervju en av våre vitner før vi har fått snakket med dem kan vri om på vitnet sin hukommelse. Om det blir gjort med vilje eller ikke vet jeg ikke, men i en slik situasjon vet vi ikke hva vitnet selv husker og hva som er blitt fortalt til dem via media (Thomseth, 2023, intervju).

Thomseth uttrykker bekymring over hva målet til journalister faktisk er. Hvordan det er de tar avgjørelser og hva som er viktigst for dem.

Jeg begynner å lure på om det viktigste for journalister er å få klikk og høye lesertall, og om de i det hele tatt bryr seg om å ta vare på samfunnet og beskytte kilders personlige liv. Jeg har blitt fortalt at journalister nærmest har jaktet vitner ned og møtt opp på døren for å få en kommentar. Jeg har hatt vitner som har nektet å vitne etter at noe har blitt publisert i media fordi de er redde for hva samfunnets reaksjon blir og for hva media kommer til å skrive. De er i en sårbar posisjon og til tider føles det ikke som at det blir tatt hensyn til (Thomseth, 2023, intervju).

Begge sider viser stor respekt for hva den andre jobber med og hva deres samfunnsansvar er, men det er også noe uenighet med hva som er rett og galt.

Jeg forstår at politiet kanskje ikke alltid er like fornøyde med at en journalist publiserer informasjon offentlig til befolkningen, men det er vår jobb å grave frem hva som skjer i samfunnet og videreformidle det. Jeg ser ikke noe problem i å publisere hva som skjer, men når det kommer til spesifikke detaljer i en sak pleier jeg å sjekke med politiet om det er greit. Jeg har alltid planer om å publisere noe om det er

viktig, men er villig til å inngå en avtale med politiet med en tidsramme der de må undersøke detaljen det gjelder før jeg eventuelt kan publisere det i en avis (Frafjord, 2023, intervju).

I boka *Da Tina ble drept* skrevet av Erlend Fraffjord, nevner han et par steiner som ble funnet i kummen sammen med Tina Jørgensen ved Bore kirke (Frafjord, 2017, s. 147). Dette var ikke polititjenesten særlig fornøyd med da de mente dette kunne ødelegge for videre etterforskning. Dette var en av de få tingene som ikke enda hadde blitt offentlig informasjon som politiet kunne bruke for å skille falske tilståelser fra den ekte tilståelsen i saken. Fraffjord mener dette argumentet er svakt.

Dette var en drapssak som skjedde for over 15 år siden da jeg skrev boka, de hadde ikke etterforsket noe i saken siden tidlig 2000-tallet. Situasjonen hadde vært en helt annen om de fortsatt aktivt holdt på å etterforske, men det gjorde de ikke. Jeg ser ikke noe problem med å publisere det jeg vet så lenge etterpå. At det fortsatt var en pågående etterforskning er ikke riktig (Frafjord, 2023, intervju).

Thomseth forteller at en drapssak ikke foreldes, den kan alltid bli tatt opp igjen og å si at det er greit å publisere informasjon med bakgrunn av at den ikke har hatt en pågående etterforskning offentlig er feil.

Det er et så dårlig argument at jeg forstår egentlig ikke hvor det kommer fra. Et drap foreldes aldri, og det blir bare vanskeligere og vanskeligere å skille falske tilståelser fra ekte tilståelser når media velger å publisere alt de får tak i av informasjon. Hvordan kan vi som etterforskere vite om tilståelsen er ekte eller om den som tilstår bare har lest hva som har skjedd. Det finnes syke mennesker som vil gjøre alt for å få oppmerksomhet og når politiet ikke har noe ukjent data å sjekke opp mot fakta kan det bli umulig å ta riktige gjerningsmenn (Thomseth, 2023, intervju).

En falsk tilståelse er når en person tilstår noe som de ikke har gjort. Det ble gitt falske tilståelser i Tina-saken. Der kom det en tilståelse som førte til mye problem og en person som dro inn venner og bekjente i saken. Dette førte til mye bortkastet tid og ressurser, som beskrevet i boka til Fraffjord. I Birgitte Tengs-saken kom fetteren til Birgitte Tengs med en tilståelse som endte opp med å ikke stemme. I denne saken presset politiet frem en tilståelse på grunn av deres avhørsmetoder. Dette er noe Bjørn Olav Jahr har skrevet om i boken *Hvem drepte Birgitte?* og i forordet skrev han:

Birgittes fetter ble siktet for drapet på sin 17 år gamle kusine snaue to år etter at hun ble drept 6. mai 1995. Etter tre uker i isolasjon tilsto han et drap han ikke husket å ha begått. Spørsmålene jeg ønsket svar på var: Hvordan er det mulig å tilstå et drap en ikke husker å ha begått? Og hva foregår på politiets avhørsrom? (Jahr, 2018, s. 9).

For Jahr har det vært viktig å forsøke å oppsøke sannheten slik at uskyldige ikke skal bli straffet for noe de ikke har gjort.

I Birgitte Tengs saken var det én mann som det ble advart flere ganger om at kunne være den skyldige, men det ble ikke gjort noe ordentlig etterforskning selv om han var en tidligere dømt sex-forbryter. Det er noe jeg ikke forstår. I stedet ble fetteren dømt og livet hans ødelagt (Jahr, 2023, intervju).

Jahr var en avgjørende brikke i å løse saken om hvordan Birgitte Tengs ble drept den gangen i mai 1995. Han uttrykte i boka si hvordan det hadde vært bekymring rundt Johny Vassbakk og at han kunne være den skyldige. Det var Grete Strømme som først varslet om Vassbakk. Vassbakk ble dømt for drapet i 2023.

For meg var det helt åpenbart at fetteren til Birgitte ikke var skyldig, og da visste jeg at jeg måtte skrive dokumentaren. Strømme ble kjent som varsleren i Tengs-saken. Hun har betydd mest for resultatet av saken, uten henne vet jeg ikke om vi hadde kommet til samme svar. For meg er det helt utrolig at politiet ikke tok Strømme sine advarsler seriøst før så lang tid etter som de gjorde. Jeg tror det hjalp meg å få noen friske øyne på saken da det hadde gått så lang tid (Jahr, 2023, intervju).

Jahr har også skrevet en kriminaldokumentar om Baneheia-saken der to jenter som ble voldtatt og drept i 2000. Dette er en sak som Jahr omtalte som mer utfordrende å arbeide med.

I Baneheia-saken med Jan Helge Andersen og Viggo Kristiansen var ikke noe tvil fra min side at Kristiansen var uskyldig, men det er helt vanvittig hvor galt det gikk. Andersen tilsto etter at det ble funnet DNA-bevis som knyttet ham til saken, men la all skyld på Kristensen. Det var ikke noe bevis som knyttet Kristiansen til saken, men likevel ble han dømt. Det var så mye skepsis rundt hele opplegget. Jeg tror nok media var med på å skape denne skepsisen sammen med politiet (Jahr, 2023, intervju).

4.2 Kriminaldokumentarene

4.2.1 Funn fra tekstene

Erlend Frafjord og Bjørn Olav Jahr har valgt å formidle de grusomme handlingene som skjedde med Tina Jørgensen og Birgitte Tengs på ulike måter. I *Da Tina ble drept* får vi en omfattende beskrivelse av Jørgensens historie, fra barndommen til drapet, og den påfølgende etterforskningen av hendelsen. I *Hvem drepte Birgitte?*, begynner derimot Jahr sin beskrivelse fra den siste kvelden Birgitte var i live, da hun ble drept, og reflekterer så over hva som skjedde etterpå.

Frafjord og Jahrs forskjellige tilnærminger for å fortelle disse historiene gir distinkte perspektiver på hendelsene, og måten historiene presenteres på har innvirkning på hvordan leserne engasjerer seg i innholdet. I «Da Tina ble drept» får leseren et mer fullstendig bilde av Tina Jørgensens liv, som gir mulighet for en dypere forståelse av drapets innvirkning på familien og samfunnet. I kontrast skaper Jahrs fokus på Birgittes drapskveld i "Hvem drepte Birgitte?" en følelse av umiddelbarhet og hastverk. Han trekker leseren inn i etterforskningen og oppmuntrer dem til å spekulere på hva som kan ha skjedd.

Begge verkene viser viktig innsikt i disse tragiske hendelsene og måten de påvirket livene til de involverte. Forskjellene i tilnærmingene fra Frafjord og Jahr viser viktigheten av narrative valg for å forme vår forståelse av hendelser i den virkelige verden.

Frafjord forteller at han hadde en helt objektiv tilnærming til materialet, og dette preger fortellerteknikken som er nøytral. Han forsøkte å ikke bruke ladede ord eller setninger, og hadde ingen interesse av å trekke noen av de mistenkte mer inn, eller mer ut av saken. Målet hans i måten han fortalte historien på var å presentere hva politiet mente lå i mistanke grunnlaget for hver enkelt, slik at leseren selv kunne gjøre seg opp en mening. Han hadde ingen intensjon om å påvirke i den ene eller andre retningen, noe han påpeker kan skille hans bok fra Jahrs bøker.

Fortellerteknisk skriver han først Tinas kjæreste inn i saken ved å presentere politiets mistankegrunnlag mot ham. Deretter var det viktig for Frafjord å bruke mye plass på at han selv og advokaten hans fikk trekke fram alt som taler mot at han drepte Tina. Dette var viktig av to grunner påpeker han:

Først og fremst det etiske. Drapssiktelsen mot kjæresten ble henlagt allerede i 2002. Jeg hadde ikke noe ønske om å rukke ved den henleggelsen ved å kaste ny mistanke over ham. Det var heller ikke noe i mine undersøkelser som sådde tvil ved denne henleggelsen. Men også rent dramaturgisk. Ved å "skrive ham" ut av mistanke, ble resten av boka mer relevant ved at jeg her omtaler politiets mest aktuelle øvrige kandidater. Hadde jeg skrevet en bok hvor jeg skulle trekke kjæresten inn igjen i saken, ville jo bokas første halvdel slått i hjel resten av fortellingen (Frafjord, 2023, intervju).

Det var viktig for Frarfjord å skrive så detaljert som mulig om politiets etterforskning. Gjennom dette har han påpekt store mangler og svakheter ved etterforskningen.

Det har vært viktig for meg å eksponere svakhetene slik at offentligheten kan sette press på politiet om å lære av dette. Jeg har korte kapitler for å hjelpe leseren med framdriften i boka. Det er jo kjedelig å skrive en bok som leseren ikke ønsker å fullføre (Frafjord, 2023, intervju).

Bjørn Olav Jahr forteller at han snakket med en dansk forfatter som skrev om Scandinavian Star² før han selv begynte å skrive. Forfatteren var tydelig på at han ikke skulle være med i boka som en "jeg"-karakter, noe Jahr også tenkte om Birgitte-saken.

Jeg synliggjorde standpunkt mot fetteren i forordet så ingen skulle oppleve seg ført bak lyset. Men var altså ellers ikke til stede i teksten (Jahr, 2023, intervju).

Forlaget på Baneheia ønsket å ha Jahr mer med i boka, slik at det ble en mer nåtids-fortelling.

Jeg var enig i det valget, dermed ble det noe «jeg» i det som foregikk i 2016 og 2017 i forhold til min egen etterforskning (Jahr, 2023, intervju).

Ellers valgte han å formidle primært den store historien. Han ville synliggjøre avgjorte standpunkt, men metode og form skulle være objektiv, noe han var opptatt av.

² 7. april 1990 ble det påsatt flere branner om bord på danskebåten «Scandinavian Star». 159 mennesker omkom, der 136 var norske. Mordbrannen er fremdeles uoppklart (Næss, 2021).

5. Drøfting

I dette kapittelet vil jeg drøfte funnene fra de kvalitative dybdeintervjuene med to journalister og to ansatte fra sør-vest politidistrikt for å kunne komme frem til et svar rundt problemstillingen: *Hva er journalister rolle i politiets pågående og avsluttede etterforskning av kriminalsaker? Hva mener journalister er deres rolle?*

Journalistens rolle har blitt mer og mer avgjørende de siste årene når det kommer til dekking og til og med etterforskning av kriminalsaker. I punkt 1.4 i VVP står det at det er en journalist sin jobb å avdekke kritikkverdige forhold i samfunnet og informere leserne sine om dette (Pressens Faglige Utvalg, 2021). Det er likevel noen presseetiske regler som journalister må følge. Det er viktig å understreke at det ikke er journalisten sin oppgave å få tatt de kriminelle og dømme dem. De må være forsiktige med å forhåndsdomme ettersom journalister har mye makt over forståelsen leserne har om hva som er sannheten. Dette er noe Thale Thomseth forklarer i sitt dybdeintervju. Hun forteller at det hender flere ganger at det kommer falske tilståelser når for mye informasjon er publisert i media, i tillegg til at vitner ikke alltid husker alt slik som de burde etter de har lest om noe i media. De blander rett og slett det de selv husker fra en hendelse og det de har fått vite i media.

En falsk tilståelse er når noen tilstår noe de ikke har gjort. Thomseth påpeker at falske tilståelser ofte kan komme fra mentalt syke individer som ikke vet hva konsekvensene av deres handlinger er, eller noen som er avhengig av oppmerksomhet og gjør hva som helst for å få den oppmerksomheten de føler de fortjener og trenger. Som forklart i kapittelet om funn og analyse har det skjedd flere ganger i norsk rett at noen har kommet med falske tilståelser. Et eksempel er fetteren til Birgitte Tengs som ble isolert i tre uker etter drapet av kusinen og til slutt tilsto en kriminell handling han ikke selv husket å ha gjort. Ettersom han mest sannsynlig tilsto på grunn av press fra myndighetene kan man egentlig ikke kalle det for en falsk tilståelse, men heller en **feil** tilståelse.

Det er i bunn og grunn påtalemyndigheten sin jobb å etterforske kriminalsaker og eventuelt arrestere eller dømme den skyldige, men de får hjelp av journalisters arbeid og anser journalister som en ressurs. Som Sigve Espeland påpeker i sitt dybdeintervju, er media et viktig hjelpemiddel når det kommer til å få tak i ekstra informasjon slik som for eksempel eieren av en spesifikk bil, hvor en jakke eller en annen vare er fra og lignende.

De siste årene har såkalte cold-case saker blitt tatt opp av media oftere og oftere (Øyås, 2022). Både Birgitte-saken, Tina-saken og Baneheia-saken var saker fra sent 90-tallet og tidlig 2000-tallet som har blitt tatt opp igjen av journalister for å sette et nytt lyst over dem.

Ikke bare blir kriminalsaker tatt opp igjen på nytt. Kritiske nye blikk kan oppstå rundt hva som opprinnelig gikk galt under etterforskningen. Slik fungerer media og produksjoner også som en ekstern enhet som går igjennom politietterforskningen på en måte politiet selv ofte aldri gjør, eller har tid og ressurser til å gjøre (Øyås, 2022).

Det har hendt flere ganger at politiet og påtalemyndighetene har fått tunnelsyn når det kommer til hvem som er skyldig i å ha gjort den kriminelle handlingen. Baneheia og Birgitte Tengs-saken er bare to eksempler på dette.

Politiets selvbevissthet vil forhåpentligvis bli bedre med årene. Utallige saker har vist at både interne rutiner, arbeidsmetoder, vilje og evne til selvkritikk og innsikt, mildt sagt ikke har vært på stell. I disse dager er også en av norgeshistoriens største justismord et faktum. Frikjenningen av Viggo Kristiansen i Baneheia-saken er nok et greit eksempel på hva som kan skje om nok av leddene i en etterforskning ikke er seg selv bevisst nok (Øyås, 2022).

Journalister er ikke immune mot å få tunnelsyn noe som er viktig å være klar over. Dette kan også være grunnen til hvorfor journalister, med rollen som den fjerde statsmakt, ikke har en direkte finger med i å avgjøre utfallet av en sak, men med medias evne til å se på en sak med ferske øyne kan de bringe ting fram i lyset som kan hjelpe myndighetene med å løse saken.

Det er alltid forsøkt å holde et godt forhold mellom journalistene og politiet. Det gagnar begge om de respekterer hverandres arbeid. Journalister kan ofte ha et dilemma om hvor mye man skal presse en kilde eller en samarbeidspartner ettersom man ikke har lyst til å ødelegge forholdet ved å gå over streken og dermed ødelegge for fremtidig samarbeid. Samtidig må de tenke over deres samfunnsansvar som journalister og kan ikke velge å ignorere ting som er viktig for samfunnet å vite bare fordi man er redd for at politiet skal bli sinna eller fornærmet. Hovedansvaret er å være den fjerde statsmakt og vaktbikkje og det kommer med et visst ansvar om å være så ærlig man kan overfor samfunnet og leserne sine. VVP sitt punkt 1.4 forklarer tydelig om pressens rett til å informere om det som foregår i samfunnet.

Det er pressens rett å informere om det som skjer i samfunnet og avdekke kritikkverdige forhold. Det er pressens plikt å sette et kritisk søkelys på hvordan mediene selv fyller sin samfunnsrolle (Pressens Faglige Utvalg, 2021).

Det er både positive og negative sider med en journalists involvering i kriminalsaker. Hva som blir sett på som positivt og negativt kan det være uenighet om, men alt i alt er det mulig å se begge sider av saken.

De positive sidene med journalisters involvering er at de har tilgang til et annet kildenettverk og kan bli brukt som en ressurs for politiet. Ettersom det også er jobben til journalister å informere samfunnet om hva som skjer, er det viktig at de involverer seg i hva som skjer uavhengig om det er en pågående etterforskning eller noe helt annet som foregår. Erlend Frafjord påpeker i sitt dybdeintervju at han utnytter sitt kildenettverk og sin tilgang til kilder eller vitner så godt han kan. Det er hans jobb å informere, og det er derfor viktig at han intervjuer de han får tak i og undersøker hvor det er mulig for å innhente informasjon selv om politiet kanskje hadde ønsket noe annet avhengig av situasjonen.

De negative sidene med journalisters involvering er de kan sette etterforskningen i fare ved å intervjuer kilder/vitner for tidlig, publisere informasjon som skulle blitt holdt hemmelig, skape fordommer hos leserne (Baneheia-saken), og ikke ta hensyn til myndighetene sitt arbeid og lignende. Det kan være bekymring for at journalister bryr seg mer om seertall enn velferden til de involverte og dermed kan gjøre mer skade enn nytte under en pågående etterforskning.

Som Thomseth forteller i sitt dybdeintervju er hun klar over at arbeidet til journalister er viktig og at de er nødvendige for samfunnet og for deres etterforskning. Journalister tar seg ofte noen friheter noe som ikke går hånd i hånd med kriminaletterforskning. Hun uttrykker bekymring for at informasjon som blir publisert i media for tidlig ødelegger troverdigheten til vitnene deres, noe som gjør en etterforskning som kunne vært relativt enkel, mye vanskeligere enn først antatt.

Det er forståelig at det kan bli diskusjoner og intriger over at arbeidet til journalister og spesielt prioriteringene deres er annerledes enn politiets. Thomseth uttrykker bekymring for at

journalister bryr seg mer om klikk, lesertall og omtrent berømmelse, mer enn velferden til vitner og pårørende.

Kildevern er en viktig del av journalistisk arbeid og er noe som skal bli tatt på alvor. I VVP punkt 4.3 står det:

Vern om pressens kilder. Kildevernet er et grunnleggende prinsipp i et fritt samfunn og er en forutsetning for at pressen skal kunne fylle sin samfunnsoppgave og sikre tilgangen på vesentlig informasjon (Pressens Faglige Utvalg, 2021).

Å verne om kilder vil si at det er journalister og andre som arbeider innen media sin rett å ikke oppgi hvem deres kilder er, noe som også gjelder under rettslig vitneavhør (Brurås, 2020, s. 214).

I bøkene til både Jahr og Frafjord har de valgt å anonymisere mange av vitnene fra Birgitte-saken og Tina-saken. I VVP står det:

4.7. Vær varsom med bruk av navn og bilde og andre klare identifikasjonstegn på personer som omtales i forbindelse med klanderverdige eller straffbare forhold (Pressens Faglige Utvalg, 2021).

Frafjord valgte å anonymisere den tidligere kjæresten til Tina Jørgensen fordi drapssiktelsen mot kjæresten ble henlagt allerede i 2002, og han hadde ikke noe ønske om å røkke ved henleggelsen ved å kaste ny mistanke over ham (Frafjord, 2023).

Media har blitt nødt til å fokusere mer på lesere og klikk for å overleve de siste årene. Det økonomiske presset har økt de siste årene som har ført til at nødvendigheten av å ha mer klikk og lesere har blitt større (Croteau & Hoynes, 2019, s. 166). Økt konkurranse mellom de forskjellige mediehusene gjør at viktigheten av å ha mest klikk og være først ut har vokst kraftig. Det kan diskuteres om dette har ført til at journalister tenker mindre gjennom hva de publiserer bare for å være først ute.

Likevel kan ikke dette gå ut over presseetikken og reglene som står tydelig i VVP som inneholder de etiske retningslinjene for norsk presse og som skal følges uansett plattform (Norsk Presseforbund, 2015). Disse reglene ble laget for å beskytte befolkningen mot overgrep fra pressen. Plakaten setter også tydelige etiske standarder og retningslinjer journalister skal følge i forhold til ansvar og integritet. Integritet eller integritetsnormer skal sikre redaksjonen og journalistens troverdighet som en uavhengig og pålitelig leverandør av informasjon (Brurås, 2020, s. 14). Plakaten er Pressens Faglige Utvalg (PFU) sitt grunnlag for å være et selvregulerende organ for pressen. Hvis du føler at en sak har blitt publisert med seriøse mangler, at en journalist har gått over streken eller at noe annet uetisk har foregått, kan man klage til PFU og journalisten står i fare for å bli straffet.

Bekymringen Thomseth har er at journalistene nå bryr seg mer om å være først ut enn å tenke på de rundt seg og ta hensyn til at ikke alle synes det er behagelig å bli omtalt i media.

At alt for mye blir forklart i media har tidligere vært et problem i flere saker. Konsekvensen av at befolkningen vet for mye om en kriminell etterforskning og da trekker sine egne konklusjoner er at det kan føre til forhåndsdømming. Enhver form for forhåndsdom er en trussel mot rettssikkerheten (Brurås, 2020, s. 248). Dette kan vi se fra Baneheia-saken da Viggo Kristiansen ble funnet skyldig i voldtekt og drap av to mindreårige jenter uten noen reelle form for bevis. I 2000, da den kriminelle handlingen ble begått, var det mye fokus på en overgrepssiktelse han hadde fra tidligere av, noe som førte til at politiet vrei på historien slik at han ble funnet skyldig og dermed satt fengslet i 21 år, frem til sommeren 2022 da han endelig ble frikjent.

Det er innforstått i samfunnet at politiet kanskje er mer rutinerte og hemmelighetsfulle enn det journalister er når det kommer til å informere publikum om hva som foregår under en pågående etterforskning. Som nevnt over har journalister og politiet to forskjellige kildenettverk og dermed blir måten de arbeider på automatisk forskjellig. Politiet kontakter vitner, informanter og med-betjenter, der journalister kontakter alle de selv tenker er relevante for saken. Journalister kontakter også, som politiet, vitner, informanter og politibetjenter, men de har også andre informanter enn det politiet får tak i ettersom det ofte er et tilfelle at folk heller vil snakke med pressen i forhold til myndighetene, spesielt hvis de driver med noe ulovlig selv eller har opplevd å bli misforstått eller behandlet dårlig av myndighetene.

Journalister får tak i så mye informasjon de overhodet klarer og sjekke for å se hva de mener er relevant for publikum å vite om. Det som er verdt å videreformidle er muligens andre ting enn det politiet hadde tenkt på som relevant, men det er kjent at politiet er mer hemmelighetsfulle og ofte vil gjøre mesteparten av jobben selv med tanke på vern av vitner og at arbeidet deres blir enklere på denne måten. Journalister derimot videreformidler gjerne en del mer informasjon og tanker til befolkningen fordi deres hovedansvar er å informere og da har det mindre å si hva politiet mener er nødvendig eller ikke. Det blir likevel inngått avtaler mellom journalister og politiet ettersom begge respekterer hverandre og ikke vil ødelegge for den andre siden med vilje.

6. Konklusjon

Denne oppgaven søker å svare på problemstillingen “Hvordan påvirker journalistisk arbeid politiets pågående og avsluttede etterforskning”. Ved å ha gjennomført fire forskjellige kvalitative dybdeintervjuer med to journalister og to ansatte fra Sør-Vest politidistrikt har det blitt vist at journalistisk arbeid kan påvirke politiets arbeid både positivt og negativt, i tillegg til å vise at begge yrkene har hvert sitt ansvar og må først og fremst forholde seg til det. Journalistens rolle har blitt stadig mer avgjørende de siste årene, de må imidlertid følge de presseetiske reglene som uttrykt i VVP og det er ikke deres jobb å arrestere kriminelle eller dømme dem.

Thale Thomseth, en av de intervjuede fra politidistriktet, forklarte at det kan oppstå falske tilståelser når for mye informasjon blir delt og publisert i media. Vitner husker da kanskje ikke hendelser nøyaktig og kan blande det de husker med det de lærer i media, altså kan de bli upålitelige. Falske tilståelser kommer ofte fra psykisk syke individer som enten ikke er klare over konsekvensene av sine handlinger eller som på en eller annen måte krever oppmerksomhet.

Å feilaktig anklage noen for en forbrytelse, slik som med Baneheia-saken og Viggo Kristiansen eller fetteren til Birgitte Tengs, kan få alvorlige konsekvenser, som for eksempel å ødelegge livet til en uskyldig person, derfor er det avgjørende at journalister viser varsomhet og integritet når de dekker kriminelle etterforskninger og ikke trekker sine egne konklusjoner uten nok bakgrunnsinformasjon og innsyn.

Til syvende og sist er det påtalemyndighetens oppgave å etterforske straffesaker og eventuelt arrestere og dømme den skyldige, men allikevel kan journalister være en verdifull ressurs for politiets arbeid. Journalister og politiet samarbeider ofte under kriminell etterforskning ettersom de har forskjellige plattformer å etterlyse informasjon på. Med journalisters hjelp er det lettere for politiet å finne ut av ting som hvor en sekk er fra eller om noen kjenner til en som kjører en spesifikk bil og lignende.

Journalister kan derimot stå overfor et dilemma om hvor mye press de skal legge på en kilde eller samarbeidspartner, ettersom de ikke ønsker å skade fremtidig samarbeid. De må likevel vurdere ansvaret de har som journalister for å informere offentligheten om det som skjer og kan ikke velge å la være å publisere noe bare fordi de er redde for å opprøre en kilde. Hovedansvaret er i bunn og grunn å fungere som den fjerde statsmakt og vaktbikkje, som kommer med et ansvar om å være så balanserte og rettferdige som mulig for sine lesere og samfunnet som helhet.

7. Litteraturliste

Brurås, S. (2020). *Etikk for journalister* (6.utg.). Fagbokforlaget.

Croteau, D., & Hoynes, W. (2019). *Media/Society: Technology, Industries, Content, and Users* (6.utg.). Sage Publications.

Frafjord, E. (2017). *Da Tina ble drept: en kriminaldokumentar* (1.utg.) Gyldendal.

Hansen, F. (2022, 21. oktober). Har pressen sviktet? *Dagbladet*.

<https://www.dagbladet.no/meninger/har-pressen-sviktet/77525374>

Jahr, B. O. (2018). *Hvem drepte Birgitte?*. (2. utg.). Gyldendal.

Meld. St. 42 (2004-2005). *Politiets rolle og oppgaver*. Justis- og beredsskapsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-42-2004-2005-id199239/?ch=6>

Næss, A. F. (2021, 21. oktober). Avsløringer fører til ny granskning av Scandinavian Star-brannen. *NRK*.

<https://www.nrk.no/dokumentar/avsloringer-rundt-scandinavian-star-brannen-forer-til-gransking-i-danmark-1.15547586>

Pressens Faglige Utvalg. (2021, 01. januar). *Vær Varsom-Plakaten*. Presse.no. Pressens faglige utvalg. <https://presse.no/pfu/etiske-regler/vaer-varsom-plakaten/>

Røssland, A. L. (2019) *Norsk kriminal-journalistikk etter 2000* (1. utg.). Cappelen Damm Akademisk.

Sjøvaag, H. (2020) *Journalistikkens problem: demokrati, økonomi og teknologi* (1.utg.). Universitetsforlaget.

Widerøe, R. J. & Aas, H. P. (2009). *Dødsranet: David Toska og veien til Nokas*. (1. utg.) Gyldendal

Østbye, H., Helland, K., Knapkog, K., Larsen, L.O. & Moe, H. (2013). *Metodebok for mediefag*. (4.utg.). Bokforlaget.

Øyås, T. A. (2022, 27. november). True crime-sjangeren – vår nye cold case-detektiv. *Samtiden*. <https://samtiden.no/kultur/2022/true-crime-sjangeren-var-nye-cold-case-detektiv>

8. Informantliste

Espeland, Sigve, politiinspektør Sør-Vest Politidistrikt, tlf: 922 44 945

Frafjord, Erlend, journalist NRK Rogaland, tlf: 916 81 928

Jahr, Bjørn Olav, journalist Dagsavisen, tlf: 980 11 273

Thomseth, Thale, statsadvokat, tlf: 995 25 316

9. Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

(Oppfølgingsspørsmål er ikke lagt til i intervjuguiden)

1. Hvor gammel er du?
2. Hvor lenge har du jobbet som ...?
3. Hva skapte/vekket interessen?
4. Hvordan jobber du med kriminalsaker?
5. Har du jobbet med flere store krimsaker?
6. Var det noen likheter/ulikheter i arbeid/rutinen?
7. Hva gjør du nå?
8. Er det noen saker du sitter igjen med?
9. Hva er journalisters rolle i politiets pågående og avsluttet etterforskning av kriminalsaker?
10. Hva mener journalister er deres rolle?
11. Hva er de positive/negative konsekvensene av journalisters involvering?
12. Hvordan har journalistisk arbeid påvirket politiets etterforskning nå?
13. Hvordan arbeider journalister med kriminalsaker, i motsetning til politiet?
14. Noe annet du kommer på som kan være relevant?